

Jerzy Aulich

MONETY WYDANE W ROKU 1980
ORAZ PLAN EMISJI NA ROK 1981

W 1980 r. zostały wprowadzone do obiegu następujące monety:

<u>Aluminium</u>	10 gr	w ilości	60.623	tys. szt.
	20 gr	"	2.069	" "
	1 zł	"	10.002	" "
<u>Brąz</u>	2 zł	"	62.169	" "
	5 zł	"	10.100	" "
<u>Miedzio- nikiel</u>	20 zł	Igrzyska XX Olimpiady	2.011	tys. szt.
	20 zł	Dar Pomorza	2.692	" "
	50 zł	Mieszko I	2.630	" "
	50 zł	Bolesław Chrobry	2.564	" "
<u>Srebro</u>	200 zł	XXII Zimowe Igrzyska Ol.	60.080	szt.
	200 zł	Mieszko I	12.150	"
	200 zł	Bolesław Chrobry	12.000	"
	100 zł	XX Igrzyska Olimpiady	10.000	"
	100 zł	Jan Kochanowski	10.000	"

W 1981 r. planowana jest emisja następujących monet okolicznościowych

<u>Miedzionikiel</u>	50 zł	FAO
	50 zł	Bolesław Śmiały
	50 zł	Władysław Herman
	20 zł	Rewaloryzacja zabytków Krakowa - próba -
<u>Srebro</u>	200 zł	Bolesław Śmiały
	200 zł	Władysław Herman
	100 zł	Ochrona środowiska - koń -
	200 zł	Mistrzostwa świata w piłce nożnej - Hiszpania 1982 r.

Ponadto w I kw. 1981 r. przewidziane jest wydanie monet emisji z 1980 r.:

<u>Miedzionikiel</u>	50 zł	Kazimierz Odnowiciel	2.500	tys. szt.
<u>Srebro</u>	200 zł	"	"	12.000 szt.
	100 zł	Głuszczyk	"	18.000 "

Jarosław Kuryłowicz

WYOBRAŻENIA NA REWERSACH MONET CESARSTWA RZYMSKIEGO^{x)}

Większość kolekcjonerów monet Cesarstwa Rzymskiego stara się zdobyć jak najwięcej wizerunków różnych władców rzymskich, niektórzy jednak uważają wyobrażenia na rewersach tych monet za najciekawsze.

Znajomość wyobrażeń na rewersach umożliwia czasem prawidłowe oznaczenie monet wówczas, gdy legendy są niewyraźne. Jest to szczególnie ważne w przypadku, w którym monety z wykopaliska mają służyć jako dowód archeologiczny.

x) Dawid R. Sear: Roman Coins .. London 1970

W pierwszej kolejności omówione będą ważniejsze bóstwa rzymskie i ich zwyczajowe atrybuty, następnie główne personifikacje, które najczęściej występują na monetach, wreszcie inne wyobrażenia na rewersach monet Cesarstwa Rzymskiego.

I. BOGOWIE

Aesculapius (gr. Asklepios) - był bogiem medycyny i zdrowia. Przedstawiano go jako mężczyznę w sile wieku, trzymającego laskę z owiniętym dookoła niej węzem; towarzyszyła mu często mała postać wyobrażająca Telesfora (ryc. 1).

Jego wizerunek na monetach Cesarstwa Greckiego pojawił się w Epidaurus, gdzie znajdowała się świątynia Asklepiosa, w Epirze i Pergamum.

Apollo - bóg słońca, był również bogiem muzyki i sztuk, wróżb i wyroczni, opiekunem rolnictwa i trzód. Przedstawiano go w postaci pięknego młodzieńca, zwykle w wieńcu laurowym, z lirą w ręku (ryc. 2). Tytułowano go CONSERVATOR (Zachowawca), PALATINUS (Opiekun rezydencji cesarskiej) oraz PROPVGNATOR (Obrońca). Pojawia się na monetach cesarstwa od Augustusa do Aureliana, po którym, za wyjątkiem chwilowego wznowienia za Juliana II, znika całkowicie.

Na monetach Cesarstwa Greckiego, wydanych w Aleksandrii, nosi nazwę Apollo Aktios lub Pythios, a na monetach z Efezu ma tytuł Embasios.

Bacchus (gr. Dionizos), Wyobrażenie tego greckiego boga wina pojawia się czasem na monetach pod swym staroitalskim tytułem LIBER (Wyzwalający od trosk). Przeważnie przedstawiano go jako młodzieńca trzymającego czarę z winem i tyrs (rodzaj berła) - w asyście pantery (ryc. 3). Czasem pokazana jest tylko głowa uwieczniona liśćmi winnej latorośli i bluszczu. Niewielu jednak cesarzy przyjęło Bacchusa jako wyobrażenie na monetach.

W emisjach Cesarstwa Greckiego Dionizos był bardzo popularnym wyobrażeniem i występował na monetach wielu miast.

Ceres (gr. Demeter). W pierwszym i drugim stuleciu n.e. wyobrażenie Ceres pojawia się często na monecie. Zwykle trzyma ona kłosy zboża, symbol jej funkcji jako bogini roli i urodzajów; czasem jednak niesie pochodnię (ryc. 4).

Często przedstawiano ją na monetach Cesarstwa Greckiego jako boginię Demeter.

Kybele - bogini frygijska, czczona w całej Azji Mniejszej jako Matka Bogów, rzadko występuje na monetach rzymskich. Jest zwykle przedstawiana z koroną na głowie, w powozie ciągniętym przez lwy, lub na tronie między lwami, oraz z napisem na rewersie MATER DEUM lub MATRI MAGNAE (ryc. 5).

Wiele miast greckich miało na swych monetach wyobrażenie Kybele.

Diana (gr. Artemida) - siostra Apolla. Uważano ją za boginię księżycy i czasem przedstawiano z półksiężycem nad czołem. Była też opiekunką wszelkiego życia na ziemi. Jako opiekunka zwierzyny występuje na monetach z łukiem i strzałami, czasem razem z psem lub płową zwierzyną (ryc. 6), lecz gdy nosi tytuł LUCIFERA (Przynosząca światło) - trzyma w ręku długą pochodnię. Jej inne tytuły to CONSERVATRIX (Zachowawczyni), EPHESIA (Efezyjska) i VICTRIX (Zwycięzczyni).

Najsłynniejsza świątynia Diany lub Artemidy, jak ją zwali Grecy, była w Efezie. Niektóre monety cesarskie tego miasta i innych miast greckich uwidaczniają na rewersach posąg Artemidy Efezyjskiej.

Hercules (gr. Herakles) - półbóg, uosobienie męstwa i szlachetności, był popularnym wyobrażeniem na monetach od I w.n.e. aż do czasów Konstantyna Wielkiego. Można go rozpoznać po wspianym

rozwoju fizycznym oraz po jego atrybutach, tj. maczudze i lwiej skórze (ryc. 7). Kommodus, który uważał go za swego opiekuńczego boga, bił wiele medalionów i monet z postacią Herculesa. W późniejszym okresie Postumus wydał serię monet nawiązujących do różnych prac Herculesa. Tytuły Herculesa to m.in. CONSERVATOR, DEFENSOR, ROMANUS i VICTOR (Zachowawca, Obrońca, Rzymianin, Zwycięzca).

Monety Cesarstwa Greckiego, m.in. Erytrei i Smyrny, mają na rewersach wizerunek Heraklesa, a za panowania Antoninusa Piusa mennica Aleksandrii wydała serię monet brązowych, ilustrujących czyny heroiczne tego półboga.

Ianus. Dwugłowy Ianus, staroitalski bóg wszelkiego początku, patrzący w przeszłość i przyszłość, występuje znacznie rzadziej na monetach Cesarstwa Rzymskiego niż na monetach Republiki Rzymskiej. Pojawia się od czasu do czasu na rewersach w całej postaci, trzymając berło (ryc. 8).

Junona (gr. Hera) - bogini nieba, jest przedstawiana na monetach jako wysoka matrona, siedząca lub stojąca, trzymająca paterę i berło; często towarzyszy jej paw (ryc. 9). Ma wiele tytułów, m.in. REGINA (Królowa), LUCINA (Przynosząca na światło - jako bogini narodzin) CONSERVATRIX i VICTRIX).

Nie jest ona tak często pokazywana na monetach Cesarstwa Greckiego jak Jowisz; ale pojawia się na niektórych monetach m. Chalcis (na Eubei) oraz monetach Aleksandrii jako Hera.

Juppiter lub Jowisz (gr. Zeus) - Optimus Maximus (Najlepszy i Największy) wyobrażany jest zwykle jako wysoki, brodaty mężczyzna, trzymający piorun w prawej ręce i berło w lewej. Na niektórych monetach trzyma małą postać Zwycięstwa zamiast pioruna; czasem u jego stóp znajduje się orzeł (ryc. 10). Jowisz posiada wiele tytułów, m.in. CONSERVATOR (CUSTOS) (Opiekun cesarza), LIBERATOR (Wybawca), PROPVGNATOR, STATOR (Powstrzymujący armię przed odwrotem), TONANS (Grzmiący), TVTATOR (Chroniący), VICTOR.

Na monetach Cesarstwa Greckiego występuje z imieniem ZEUS i jednym z licznych tytułów, np. EUROMEUS - na monetach m. Euromus w Karii i OLYMPIOS (zamieszkujący Olimp) - na monetach Aleksandrii.

Mars (gr. Ares) - bóg wojny, bardzo popularne bóstwo u Rzymian pojawia się często na monetach, aż czasu Konstantyna Wielkiego. Zwykle pokazywany jest z włócznią i tarczą lub z trofeum zamiast niej (ryc. 11). Czasem jest nagi, w hełmie i luźnym płaszczu, a czasem w kompletnej zbroi. Gdy nosi tytuł PACIFER (Przynoszący pokój), trzyma gałązkę oliwną Pokoju. Inne tytuły Marsa to CONSERVATOR, PROPVGNATOR, VLTOR (Mściciel) i VICTOR.

Mars, znany Grekom jako Ares, pojawia się na niektórych monetach Cesarstwa Greckiego, lecz imię jego i tytuły są rzadko podawane.

Merkury (gr. Hermes). Merkury, posłaniec bogów, był czczony jako patron artystów, mówców, podróżnych, kupców, a nawet - złodziei. Pojawia się bardzo rzadko na monetach, zazwyczaj w czapce lub petazie (szeroki kapelusz opatrzone skrzydłami), z sakiewką w ręku i kaduceuszem (ryc. 12).

W cesarstwie Greckim występuje jako Hermes na monetach kilku miast, lecz bez nazwy i tytułu.

Minerwa (gr. Pallas Atena) - przedstawiana jest często, szczególnie na monetach Domicjana. Ta lubiąca wojnę bogini nosi zwykle włócznię i tarczę i jest wyposażona w hełm i egidę; czasem trzyma małą postać Zwycięstwa lub asystuje jej sowa (ryc. 13). Minerwa kierowała człowiekiem w niebezpieczeństwach wojny, gdzie zwycięstwo odnosi się przez toztropność, odwagę i wytrwałość; była również boginią mądrości i patronką sztuk. Nosila m.in. tytuły PACIFERA (Niosąca pokój) i VICTRIX.

Na monetach Cesarstwa Greckiego występuje jako Atena, ewentualnie z dodatkowym imieniem Areia (Wojownicza) w m. Pergamon, Ilias (Trojańska) w m. Ilium, lub Argeia (Pochodząca z Argos) w m. Aleksandrii.

Neptun (gr. Poseidon). Wyobrażenie Neptuna, boga morza, pojawia się okresowo na monetach, począwszy od Pompejusza Wielkiego aż do Juliana II. Trzyma on zwykle delfina i trójząb, a czasem zamiast niego - acrostolium, tj. ozdobę dziobu galery (ryc. 14). Czasem dziób galery znajduje się obok Neptuna, który stawia na nim swą stopę.

Poseidon, grecki odpowiednik Neptuna, występuje znacznie rzadziej jako wyobrażenie na monetach Cesarstwa Greckiego, lecz pojawia się w Rodos z imieniem Poseidon Asphaleios (Przezorny) i w Aleksandrii jako Poseidon Isthmios (Istmijski).

Roma. Tę boginię przedstawiano zwykle w hełmie i w zbroi, z małą figurką Victorii (Zwycięstwa) w ręku lub z wieniec i parazonium (opaską). W okresie chrześcijańskim Roma stała się personifikacją miasta i państwa (ryc. 15).

Sol (gr. Helios). Wyobrażenie tego boga słońca ukazuje się często na monetach w II i III stulecia. Zwykle występuje on nagi lub prawie nagi, z promienistą głową, trzymając glob lub bicz (ryc. 16). Czasem znajduje się w rydwanie; rzadko pokazane jest tylko jego popiersie. Nosi tytuły COMES (Wódz), INVICTUS (Niezwyciężony) lub ORIENS (Pochodzący ze wschodu).

Ten bóg - słońce występuje na monetach wielu miast greckich pod imieniem Helios.

Gracje (gr. Charyty). Było ich trzy: Aglaia (Świetność), Eufrozyne (Radość), Taleja (Wdzięk). Przedstawiano je jako młode, piękne dziewczęta, zwykle nagie. Ich wizerunek pojawia się na niektórych monetach Cesarstwa Greckiego, wykonany jak na monecie m. Deultum w Tracji (ryc. 17).

Venus (gr. Afrodyta). Ta bogini piękna i miłości było ulubionym wyobrażeniem na monetach rzymskich od Republiki aż do końca III w., po którym pojawia się b. rzadko. Nosi tytuły CAELESTIS (Niebiańska), FELIX (Przynosząca szczęście), GENETRIX (Matka) i VICTRIX. Przedstawiana jest w szatach lub półnago (ryc. 18), przy czym trzyma jabłko lub hełm i berło, czasem towarzyszy jej Cupido (bożek miłości). Na monetach Juliusza Cezara trzyma w ręku postać Victorii.

Miasta greckie często były monetą z wizerunkiem Afrodyty, przy czym wyobrażenie jej było często kopiowane z posagu, dla którego miasto emitujące było słynne (Korynt, Knidus).

Vesta (gr. Hestia). Vesta była boginią ogniska domowego i była czczona jako szczególna opiekunka życia rodzinnego. Przedstawiano ją na monetach wielu cesarzy, od Kaliguli do Galienusa, jako matronę trzymającą paterę i berło lub pochodnię, simpulum (naczynie kultowe) lub palladium (wizerunek Pallas Ateny). Miała tytuły MATER i SANCTA (ryc. 19).

Vulcanus (gr. Hefajstos). Wulkan bóg żelaza i ognia, był głównym bóstwem kowali i hutników, lecz rzadko pojawia się jako wyobrażenie na monecie. Przedstawiany jest zwykle z atrybutami kowala (ryc. 20).

Z greckich miast jedynie Magnezia nad Macandrum biła monetę z wizerunkiem Hefajstosa.

W jednym z następnych komunikatów omówione będą personifikacje pojęć oderwanych, występujące jako wyobrażenia na rewersach monet Cesarstwa Rzymskiego.

ryc.1 As
Karakalli

ryc.2 Apollo

ryc.3 Denar Sep-
timiusa Sewerusa

ryc.4 Dupondius
Julii Titi

ryc.5 As Julii
Domny

ryc.6 Medalion br.
Antopinusza Piusa

ryc.7 Medalion Au
Konstancjusza I

ryc.8 As Hadriana

ryc.9 Sester-
tius Lucilli

ryc.10 Medalion Au
Diklecjana

ryc.11 Aureus
Gallienusa

ryc.12 As Heren-
niusa Etruscusa

ryc.13 Sestertius
Clodiusa Albinusa

ryc.14 As
Agrypy

ryc.15 Sester-
tius Galby

ryc.16 Aureus
Probusa

ryc.17

ryc.18 Sestertius
Julii Domny

ryc.19 As
Kaliguli

ryc.20 Antoninianus
Waleriana I